

CONTRIBUȚIA PROFESORULUI IOAN RADU LA RĂSPÂNDIREA CUNOȘTINȚELOR ȘTIINȚIFICE ÎN LUMEA SATULUI

Olimpia Pălamariu

Întemeietorii Astrei au înțeles importanța și necesitatea unei instituții de autoritate științifică și largă cuprindere, care să acționeze în interesul culturii naționale, organizatoare a unor manifestări culturale menite să ducă la ridicarea nivelului de cunoștințe a țăranilor și meseriașilor. Pentru realizarea acestui scop a înființat biblioteci, școli, publicații, a organizat expoziții industriale și agricole, prelegeri și conferințe la sate¹. Ele se înscriu ca o pagină luminoasă în istoria culturală a Transilvaniei alături de reprezentațiile teatrale, șezătorile culturale sau acordarea unor stipendii pentru elevii și studenții români².

Un rol important a jucat Astra în răspândirea cărților românești în satele hunedorene. Editate în număr foarte mare cărțile și broșurile din publicația „Biblioteca populară a Asociațiunii” luau drumul bibliotecilor sătești, dând țăranilor sfaturi în diverse domenii ca: economia câmpului, cultura pământului, industria de casă, negoț, cultura vermicilor de mătăsă, cultura pomilor fructiferi și a zarzavaturilor, etc³. Autorii acestor cărți erau cărturarii apropiați de viața satului, care cunoșteau nevoile țăranilor și care de cele mai multe ori nu se limitau doar la a scrie și tipări aceste lucruri ci uneori participau cu conferințe și prelegeri populare în satele și cătunele Transilvaniei.

Pentru a face aceste prelegeri cât mai atractive și interesante pentru popor, începând cu anul 1904 ele au fost însoțite de proiecții de diapozitive. Dintr-un proces verbal al ședinței din 24 iulie 1903, ținută la Sibiu, aflăm că s-a hotărât, „procurarea a trei skiopticoane, cu ajutorul cărora să se facă în diferite centre ale despărțământelor Astrei, prelegeri populare, însoțite de vederi proiectate din toate ramurile științelor”⁴. Skiopticoanele au fost achiziționate de la firma germană Edmund Liesegang din Düsseldorf, la prețul de 236 mărci bucate⁵.

Unul din aceste aparate a fost dat despărțământului Astrei de la Brad. Pentru început au fost prezentate două prelegeri însoțite de diapozitive. Un rol

1. Pamfil Matei, *ASTRA. Asociațiunea Transilvană pentru Literatură română și Cultura poporului român (1861-1950)*, Cluj Napoca, 1986, p. 40-41.

2. Vasile Curticăpeanu, *Întemeierea societății „ASTRA” și rolul ei în cultura poporului român (1861), în Studii*, nr. 6, an XIV, 1961, p. 1461.

3. *Ibidem*, p. 1458.

4. *Analele Asociațiunii Transilvane pentru Literatură română și Cultura poporului român*, nr. IV, iulie, 1903, p. 126.

5. *Ibidem*, nr. I, ianuarie-februarie 1905, p. 3.

deosebit în răspândirea cunoștințelor folositoare în lumea satelor prin această metodă, l-a avut dr. Ioan Radu, profesor la gimnaziul din Brad. Odată cu skiopticonul, în 30 decembrie 1904, dr. Ioan Radu a primit și „două serii de diapozitive cu prelegeri potrivite: una cu 30 de diapozitive despre viața Domnului Isus Cristos și alta cu 20 diapozitive ilustrând urmările beției”⁶. Prima prelegere a fost susținută în fața a 80 de persoane adunate în sala festivă a hotelului Central din Brad. Alte asemenea manifestări au avut loc la Dobra unde Ioanichie Opreanu a vorbit despre cultura stupilor și cultivarea pomilor fructiferi iar Emil Tișca despre „Concubinată și urmările lui dezastruoase” și la Hațeg, unde Nicolae Brânzeu a conferențiat despre Școlile Blajului⁷. În Raportul general al Astei prezentat în adunarea generală de la Sibiu din 19-20 august 1905, la punctul Prelegeri populare se menționează: „dorința noastră ar fi ca prelegerile populare să se continue pe viitor. Am dori anume ca – întrucât e cu puțință – comitetele cercuale să angajeze bărbați bine pregătiți, care să țină în singuraticile comune serii de conferințe cât mai complexe din toate ramurile de ocupație ale țăranului nostru. Pe lângă acestea nu trebuie neglijate nici prelegerile de altă natură, ca de exemplu prelegerile menite să popularizeze științele, literatura și istoria românească. În privința aceasta aparatele de proiecție fac excelente servicii. Un nou aparat s-a comandat (alături de cele 5 existente până acum) de despărțământul Orăștiei. Și îndată ce vom avea mai multe aparate de felul acesta vom putea pregăti cu mai mare înlesnire și diapozitive speciale din literatura și istoria românească, din care un modest început s-a făcut la Brad”⁸.

Tot din acest raport aflăm de largă audiență la public și interesul stărnit, de aceste prelegeri, nu numai în rândul locuitorilor orașului Brad, dar și în comunele și satele din jur. Astfel, în perioada ianuarie-iunie 1905, numai în despărțământul Brad au fost susținute 48 de prelegeri, însoțite de diapozitive, în 23 de comune, la care au participat 6800 de persoane⁹. Interesul manifestat de public îl determină pe dr. Ioan Radu să întocmească prelegeri pe teme ilustrate cu diapozitive realizate de Ioan Stoica din Ormindea, un fost coleg de gimnaziu care se ocupa printre altele și cu arta fotografică, a cărei deprindere o prinsese ca ucenic într-un atelier fotografic din Sibiu. După numeroase călătorii în România, Austria și Germania, se stabilește în satul natal, realizând pe lângă altele și mai multe serii de diapozitive. Pe lângă alte preocupări Ioan Stoica a fost pasionat și de aeronautică, creând două modele de aeroplan, ce au fost expuse la prima expoziție organizată de Astra în 1882. La cererea lui Ioan Radu, Stoica a realizat 140 de diapozitive, care erau din punct de vedere calitativ la nivelul celor produse de firmele străine. Amintim dintre acestea pe cele ce tratau teme istorice și literare (Istoria Românilor, Vederi din Săliște și Poiana Sibiului, Vederi din Zarand, Tablouri artistice, Tipuri etnografice, Istoria

6. *Ibidem*, nr. IV, iulie-august 1905, p. 83.

7. *Ibidem*, p. 84-85.

8. *Ibidem*, p. 85-86.

9. *Ibidem*, p. 210.

naturală). Tot el s-a angajat să realizeze câteva serii ilustrative pentru Povestirile de război ale lui Mihail Sadoveanu¹⁰.

În anul 1906 numai în satele despărțământului Brad au fost susținute 29 de prelegeri în 28 de comune, la care au participat 3706 auditori¹¹. Alături de conferințe de propagandă culturală (Despre Asociațiune și Andrei Șaguna) o mare importanță s-a acordat temelor de natură economică. Prelegeri ca: Din cultura pământului, Cultura pomilor, Cultura vitelor au fost însoțite de 110 diapozitive. Pentru a fi temeinic însușite de țărani, Ioan Radu a tipărit și numeroase broșuri pe această temă. Despre inițiativa lui se menționează în raportul secțiunii științifice (prezentat în 1911) „dr. Ioan Radu a ținut și aranjat mai multe prelegeri cu deosebire privitoare la cultura pomilor ramul cel mai însemnat al populației din aceste ținuturi și a publicat broșuri folositoare cum e broșura Omizile pomilor ce a fost răspândită în mii de exemplare”¹². Pentru aceste prelegeri care urmăreau scopuri practice Ioan Stoica a pregătit diapozitivele necesare care puteau fi împrumutate și altor despărțăminte.

În 1907 numărul prelegerilor susținute în fața a 2810 ascultători, din 21 de sate, a fost de 42. Pe lângă prelegerile cunoscute din anii anteriori au mai fost elaborate și altele noi: Soiurile mai alese de vite și îngrijirea lor, Cultura cerealelor, etc. Tot în acest an și despărțământul Dobra și-a procurat un skiopticon, pentru mânuirea căruia au fost instruiți la Brad învățătorii Toma Roșu și Toma Neamțu. Primele serii de diapozitive și prelegeri li s-au împrumutat tot de despărțământul Brad¹³. Despre efectul acestor prelegeri asupra sătenilor se menționează în raportul adunării generale din 21-22 septembrie 1907: „Însuflețirea pentru ținerea prelegerilor e tot mai mare și mai îmbucurător e că cele mai multe prelegeri urmăresc scopuri practice. Conferențiarilor dau țăranilor povețe, arătându-le cum să cultive diferite ramuri ale agriculturii; apoi îi îndeamnă la înființarea însoțirilor (asociațiilor)”¹⁴. Tot în vederea înființării asociațiilor s-au scris numeroase articole în presă (revista Țara Noastră) unde s-au publicat chiar și modele de statute „privitoare la însoțirile pentru asigurarea vitelor”, Dobra numărându-se printre primele localități unde a luat ființă o astfel de asociație¹⁵.

Pentru a satisface cererea, în continuă creștere, de prelegeri însoțite de diapozitive, pe lângă cele 20 de seturi procurate în 1910 de la firma Liesegang din Düsseldorf, despărțământul Brad, beneficiind de colaborarea cu Stoica, avea în plus 10 seturi de diapozitive proprii:

1. Din istoria Românilor – 21 buc.
2. Frunțașii românilor ardeleni – 8 buc.
3. Portul românesc – 11 buc.

10. *Ibidem*, nr. V, septembrie-octombrie 1905, p. 245-249.

11. *Ibidem*, nr. IV iulie-august 1906, p. 192-193.

12. *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru Literatură română și Cultura poporului român*, an IV, iulie-august, 1911, p. 640.

13. *Analele...*, Nr. III, iulie-septembrie, 1907, p. 172-175.

14. *Ibidem*, p. 69.

15. *Ibidem*, p. 68.

4. Vederi din Zarand – 4 buc.
5. Picturile lui Grigorescu – 3 buc.
6. Muzeul Asociațiunii – 7 buc.
7. Cultura vitelor – 58 buc.
8. Îngrijirea pomilor – 65 buc.
9. Viața lui Isus – 30 buc.
10. Războiul pentru neatârnare – 20 buc.

Despărțământul Dobra avea și el 5 seturi comandate la Iași, iar cel de la Hațeg (care primise skiopticonul în 1909) dispunea de 200 de diapozitive, tratând în special teme de natură economică¹⁶.

Cu aceste considerații încheiem prezentarea temei nu înainte de a concluziona ca „prelegerile populare” (conferințele ilustrate cu diapozitive), tipărirea broșurilor de popularizare au constituit una din principalele activități desfășurate de Astra în lumea satelor, având un mare rol în ridicarea culturală a sătenilor, prin răspândirea cunoștințelor folositoare (în special cele de natură economică) devenind o „școală pentru popor”¹⁷.

16. *Transilvania...*, nr. 1 - 2, ianuarie-aprilie 1910, p. 252.

17. *Analele...*, nr. IV, iulie-august 1905, p. 86.

THE CONTRIBUTION OF THE IOAN RADU TEACHER THE SCIENTIFICAL KNOWLEDGES SPREADING IN THE VILLAGES'WORLD

-Abstract-

The working tries to give emphasis to the role have carried members of Association of Transylvania for the Literature and the Culture of Romanian people (ASTRA) for the level rise of knowledge of the handicraftsmen and the peasants, lither about the establishment of libraries, schools, publications, or about the achievement of industrial and agricultural exhibitions, otherwise delivering lectures in the hamlets and villages from Trânsylvania.

A remarkable role in the support of these lectures have had the Ioan Radu teacher from Brad. For to be more interesting be accompanied this ones with projections of slides, projections achieved with the skiopticon bought from the German firm – the Liesegan Publishing House in Düsseldorf and with the slides bought from the same over firm. Later on, thanks to the importance public Ioan Radu drew out new lectures who was been illustrated with slides made by Ioan Stoica from Ormindea (140 pieces) which from qualitative point of view were risen to the level of the others products by the foreigner firms. Among these we mention some of them: The more selected Variety of Cattle and its Attendance; The Crop of the Cereals; Picture Postcards from Zarand; The Natural History; and the illustrative series for the war stories write by Mihail Sadoveanu.

The working come to an end with the conclusion that, „the people'lectures" (conference, illustrated with slides) as well the printed booklets have made up one of the main activities unfurled by ASTRA in the villages'world, having a great role for the cultural level rise of the villagers through the spread of the usefu knowledges (especially the ones of economical nature) being a „school for people".